

Az Európai Közgazdaságtudományi Egyesület (EEA) és az Ökonometriai Társaság (ES) éves európai kongresszusa

Budapest, 2007. augusztus 27–31.

Az idei közgazdaságtudományi konferenciaévad kiemelkedő jelentőségű hazai eseménye zajlott augusztus utolsó hetében: a Közép-európai Egyetem és a Magyar Tudományos Akadémia szervezésében került sor az Európai Közgazdaságtudományi Egyesület (EEA) és az Ökonometriai Társaság (ES) éves európai kongresszusára. A mintegy 1600 résztvevő – köztük 300-an Németországból, 170-170-en az Egyesült Államokból és az Egyesült Királyságból, 140-en Franciaországból és 110-en Spanyolországból – 370 szekcióülésen 1300 előadásban ismertette legújabb kutatási eredményeit. A regisztrált magyar résztvevők száma 73 volt. Ez az ismertető néhány ülésről szóló beszámolóval kívánja illusztrálni a konferencia légkörét és azt, hogy mely témakörök állnak ma a tudományos érdeklődés középpontjában. Teljes beszámoló nem is készíthető, hiszen az olykor egy időben zajló 40 párhuzamos szekció munkájáról lehetetlen ebben a formában számot adni.*

Az Európai Közgazdasági Társaság (*European Economic Association – EEA*) egy olyan nemzetközi tudományos társaság, amely legfőbb céljának azt tekinti, hogy hozzájáruljon a közgazdaságtan műveléséhez, terjedéséhez és felhasználásához Európában, valamint a különböző európai országokban élő kutatók, oktatók, tanárok és diákok közti párbeszédhez. A szervezet legjelentősebb eseménye az éves kongresszus, amelyet 1986 óta a legkülönbözőbb európai nagyvárosokban tartottak. 2002 óta ez közösen zajlik az Ökonometriai Társaság konferenciájával (*Econometric Society European Meeting – ESEM*).

Mindkét társaság programja plenáris előadásokból, kisszámú – de annál nagyobb nevű – meghívott és igen nagy számú „beküldött” előadásokból összeállított szekciókból állt. Ez utóbbi azt jelenti, hogy a jelentkezők még a tél folyamán pályázhattak dolgozatukkal, amelyekből a – két társaság önálló, de összesen – csaknem száztagú programbizottságainak javaslatai alapján állt össze a végső program.

* Összeállította *Benczúr Péter* (MNB és CEU) és *Halpern László* (KTI) – felhasználva *Baksay Gergely* (MNB), *Benczúr Péter* (MNB és CEU), *Biró Anikó* (CEU és PM), *Gál Péter* (MNB), *Holló Dániel* (MNB), *Kátay Gábor* (MNB), *Koltay Gábor* (CEU és KTI), *Naszódi Anna* (MNB és CEU) és *Reiff Ádám* (MNB) beszámolóját.

A konferencia honlapján a teljes program megtalálható: <http://www.eea-esem-budapest2007.hu/>.

Plenáris előadások

*Laffont-előadás (ESEM). Eric Renault (North Carolina):
Miért hat a vélemények és preferenciák heterogenitása az eszközárakra?*

Eric Renault előadásában azt mutatta meg, hogy a reprezentatív szereplős modell és a kevésbé restriktív modell, amely heterogén preferenciákkal/véleménnyel rendelkező szereplőket feltételez, eltérő eszközárakat ad. Ha a pénzügyi piacok teljesek, akkor a szereplők heterogenitása nem befolyásolja a pénzügyi eszközök árazását, ilyenkor ugyanis az arbitrázsmentesség elve alapján minden eszköz ára adott, és független a preferenciáktól. Erre példa a Black–Scholes-féle opcióárazási modell, amelyben a kötvénypiac és az opció alaptermékének piaca egyértelműen meghatározza az opciók árát, függetlenül a szereplők kockázati preferenciájától. Ha azonban a piacok nem teljesek, akkor a piaci szereplők preferenciája és a jövőbeli kimenetek szubjektív megítélése meghatározó az eszközök árazásában. A heterogén szereplős, nem teljes piacot feltételező eszközárazási modellre példa a kibővített Sharp–Littner-féle tőkeárazási modell (*CAPM – Capital Asset Pricing Model*), amelyet Eric Renault vázolt előadásában. Ebben a modellben megmutatható, hogy az opciók ára függ a piac vélekedésétől: az alaptermék jövőbeli áreloszlásának ferdeségével kapcsolatos szubjektív vélemények befolyásolják az opcióárakat. A ferdeség és az opcióárak kapcsolatát megfordítva a historikus opcióárakból becsülhető a várt ferdeség. Az előadó bemutatta a keresztmetszeti opciós adatokból az általánosított momentumok módszerével kapott becslési eredményeit is.

*Fisher Schulz-előadás (ESEM). Matthew O. Jackson (Stanford University):
Szegregáció és diverzitás a társadalmi szerkezetben: milyen a jóléti hatása?*

Matthew O. Jackson előadásában Sergio Currarini és Paolo Pin szerzőtársakkal írt A barátság egy közgazdasági modellje: homofília, kisebbségek és szegregáció című tanulmányát mutatta be.¹ Kiindulópontja az, hogy számos közgazdasági folyamatot – továbbtanulási döntést, álláskeresést – társadalmi hálók formálnak, és ezeket a folyamatokat befolyásolja a hasonlók szeretete (homofília). Ezen azt érti, hogy a kapcsolatokat a saját típus felé való elfogultság jellemzi, amire példa a feketék és fehérek közötti barátságok és házasságok alacsony aránya. Kérdés, miként lehet modellezni a hasonlók szeretetét, illetve hogy annak milyen jóléti következményei lehetnek.

A hasonlók szeretetének hatásait két fő csoportba lehet sorolni. Az egyik, hogy a csoportok közötti kommunikáció lassúsága által befolyásolja az információk és ötletek áramlását. Másrészt a társadalmi mobilitásra is hat, ami például a társadalmi csoportok közötti tartós életszínvonal-különbséghez vezethet. A hasonlók szeretete a saját típusú kapcsolatok arányával mérhető:

$$H_i = \frac{s_i}{s_i + d_i},$$

ahol s_i az i -edik csoportba tartozó egyén saját típusú, d_i pedig az eltérő típusú kapcsolatainak a száma. Az i -edik típusú egyének számát N_i , társadalmon belüli arányát pedig w_i jelöli. Ennek alapján megkülönböztethető a hasonlók szeretetének alapértéke: $H_i = w_i$, ami meg egyezik a saját típusú kapcsolatok arányával abban az esetben, ha a kapcsolatok véletlen módon jönnek létre. Az ennél magasabb érték a hasonlók szeretetének többletértéke ($H_i > w_i$):

¹ Currarini S.–Jackson, M. O.–Pin, P.: An Economic Model of Friendship: Homophily, Minorities and Segregation. <http://www.stanford.edu/~jacksonm/netminority.pdf>, 2007.

$$IH_i = \frac{H_i - w_i}{1 - w_i}.$$

Egy felmérés alapján, amit 84 amerikai középiskolában végeztek el, a következő három fő jelenség látható: 1. nagyobb csoportok átlagosan több egy főre jutó csoporton belüli, és kevesebb csoportok közti kapcsolatot formálnak; 2. nagyobb csoportokban nagyobb az egy főre jutó kapcsolatok száma; 3. az IH index a w_i nemlineáris függvénye, legmagasabb a közepméretű csoportokban. Ezek a megfigyelések a következők szerint modellezhetők. A kapcsolatok hasznossága a saját és eltérő típusú kapcsolatok számától függ: $U(s_i, d_i)$, amely hasznosságfüggvény mindkét argumentumban növekvő és konkáv. A kapcsolatkeresés költsége időegységenként c , q_i pedig az azonos típusú kapcsolat létesítésének valószínűsége (ami függ a csoportok keresési intenzitásától is, tehát értéke eltérhet w_i -től). Az egyén a keresésre fordított időről dönt:

$$\max_{t_i} U[q_i t_i, (1 - q_i) t_i],$$

a

$$q_i = \frac{M_i}{\sum_j M_j}, \quad M_i = N_i t_i$$

feltételek mellett. A megfelelő konkavitási feltevésekkel biztosítható az egyensúly és annak egyértelműsége. Egyensúlyban a kapcsolatkeresési stratégiák optimálisak, adott relatív társadalmi arányok mellett. Tegyük fel a továbbiakban, hogy két társadalmi csoport van. Ekkor $N_i d_i = N_j d_j$, vagyis $N_i > N_j$ esetén $d_i < d_j$, azaz nagyobb csoportokban nagyobb arányúak az azonos típusú kapcsolatok. További feltételezések nélkül a hasonlók szeretetének többletértéke nulla. Ha feltételezzük, hogy a preferenciák elfogultak a saját típusú kapcsolatokkal szemben, akkor egyensúlyban a nagyobb csoportokban a hasonlók szeretetének többletértéke pozitív, kis csoportokra viszont negatív értéket („heterofiliát”) kapunk, ami ellentmond az adatoknak.

Ezt az ellentmondást kiküszöböli, ha a találkozási mechanizmus is torzított a saját típus javára, azaz például

$$q_i = \left(\frac{M_i}{\sum_j M_j} \right)^b, \quad b < 1.$$

Ekkor az IH index megfelel az adatokon látható három alapvető jellemzőnek.

A jóléti következtetésekkel kapcsolatban megállapítható, hogy a szegregáció optimális – átlagos hasznosságot maximalizáló – mértéke nagyon érzékeny a hasznossági függvény specifikációjára. Ez azt jelenti, hogy bár kiemelt figyelmet érdemes fordítani a hasonlók szeretetének modellezésére, az eddigi eredmények alapján nem ajánlott társadalompolitikai következtetéseket levonni. A specifikáció kis módosításával ugyanis az optimum a teljes szegregációtól a kapcsolatok teljes keverékéig bárhova kerülhet.

Schumpeter-előadás (EEA). Roland Benabou (Princeton University és European University Institute): Csoportgondolkodás és ideológia

Roland Benabou szerteágazó kutatási területei közé tartoznak az egyenlőtlenség és társadalmi mobilitás, az oktatás és szegregáció, az infláció és nem tökéletes verseny, valamint a stratégiai kommunikáció témái. Jelenleg a közgazdaságtan és pszichológia kérdésköre

áll a kutatásának középpontjában, különösen az önfegyelem és az akaraterő szerepe, illetve a meggyőződések hatása a gazdasági döntésekre.

Az előadás a kollektív meggyőződések kialakulását, állandóságát, a valósághoz fűződő kapcsolatát és a cselekvésekre gyakorolt hatását vizsgálta. Abból az egyszerű megfigyelésből indult ki, hogy a gazdasági szereplők meggyőződései sok esetben nincsenek összhangban a valósággal, ám ennek ellenére mégis meglehetősen stabilak. Hogyan alakulhat ki és maradhat fent ilyen eltérés? A Challenger-katasztrófát megelőzően például a NASA vezetése egy halálos űrsiklóbaleset valószínűségét egy a százezerhez arányra becsülte, ami mindennapi űrrepüléssel számolva 300 évenként egyszer következhet be átlagosan. Hasonlóképpen a pénzügyi vagy tőkepiaci buborékok kialakulásakor a gazdasági szereplők hosszú távon fenntarthatatlan tevékenységet folytatnak, azaz várakozásaik és a cselekvéseik nyomán kialakuló valóság nincsen összhangban. Ez a helyzet jelentős ideig fennállhat annak ellenére, hogy számos gazdasági szereplő figyelmeztet erre a diszkrepanciára, mint ahogy történt például a legutóbbi jelzáloghitel-válság esetében.

A pszichológia számos magyarázattal szolgál ezekre a jelenségekre: túlságos optimizmus, önáltatás, szelektív figyelem, kognitív disszonancia, a meggyőződések feladásának nehézsége stb. Benabou a meggyőződések realizmusának vizsgálatára olyan egységes elméleti keretet ismertetett, ami az emberi magatartás egy jól meghatározható elemére vezeti vissza ezeket a magyarázatokat. Ez nem más, mint a döntéseinket és cselekvéseinket követő, a tevékenységünk eredményességére vonatkozó előérzet, ami nyomasztó, ha rossz eredményt várunk, és felszabadító, ha jót. A gazdasági szereplők számára így nemcsak tevékenységük várható eredményessége számít, hanem az is, hogy a döntés és a megvalósulás között eltelt időszakban hogyan érzik magukat: szoronganak, vagy reménykedve várják a jövőt. Benabou szerint ez a mechanizmus magyarázatot adhat a kollektív önbecsapás különböző megnyilvánulásaira, amibe az ideológiákat is bele kell érteni, mint olyan társadalmi meggyőződések, amelyek a valóság eltorzításával járnak.

A Jean Tirole-lal közösen kidolgozott modelljük három időszakra osztja a gazdasági szereplők döntéseit és cselekvéseit. Először minden döntéshozó közös hírt kap arról, hogy kedvező vagy kedvezőtlen-e a gazdasági környezet, és ezután mindenki eldöntheti, hogy mennyire pontosan (milyen valószínűséggel) akar emlékezni erre a jelzésre a következő periódusokban. A második szakaszban a döntéshozók cselekszenek, és egyben előérzeteik alakulnak ki arról, hogy tevékenységük mennyire lesz eredményes. Ez az előérzet befolyásolja a döntéshozók jólétét. A harmadik szakaszban végül kiderül tevékenységük eredménye, ami függ a többi döntéshozó cselekvésétől és a véletlentől. A modell kulcsa az előérzetek szerepe, ezeket ugyanis a döntéshozó befolyásolhatja a kezdeti periódusban azáltal, hogy akár rossz hír esetén is pozitív valószínűséggel emlékszik a jó hírre. Így kedvezőtlen hírral szembesülve a döntéshozó választhat aközött, hogy rosszabb döntést hoz a második időszakban, de nem lesz rossz előérzete, mivel a rossz hír helyett inkább a jóra emlékszik, vagy fordítva. Az önáltatás forrása az, hogy a racionális döntéshozók szándékosan be fogják csapni magukat, ha túlságosan terhes rossz előérzettel várniuk az utolsó időszakot.

Az elmélet másik fontos eleme az egyéni eredményesség és a többiek cselekvése közötti kapcsolat, aminek következtében az egyéni döntések függnek a közösségi vagy átlagos döntéstől. Ez egyrészt pozitív visszacsatoláshoz vezet: ha a többiek jobban teljesítenek, akkor én is, és fordítva. Másrészt az egyén számára fontossá válik a többiek meggyőződése is, mivel a meggyőződések befolyásolják a cselekvést. Ezen a kapcsolaton keresztül válik vizsgálhatóvá a modell keretein belül a kollektív meggyőződések, mint például a kollektív önbecsapás hatása az egyéni döntésekre.

Milyen összefüggések állapíthatók meg a kollektív meggyőződés realitása és az egyéni önáltatás között? Ha a tevékenység eredménye várhatóan magas, akkor a kollektív önbe-

csapás a cselekvéseken keresztül pozitív átgyűrűződési hatáshoz vezet: a jó gazdasági környezetről meggyőződve a többiek nagyobb erőfeszítést tesznek, ami jobb várható egyéni eredményhez vezet, így az egyén kevésbé hajlamos magát áltatni. Ha azonban alacsony vagy negatív eredmény várható, akkor a kollektív önbecsapás nagyobb valószínűséggel „ragad át” az egyénre is, mivel ebben az esetben az átgyűrűződési hatás negatív.

A modellben többféle kollektív egyensúly alakulhat ki. Az első esetben realistábbak lesznek az egyének, mintha csak magukra hagyva cselekednének, a második esetben azonban a közösségi hatás az önbecsapást erősíti, és egyszerre létezhet teljesen realista vagy teljesen önbecsapó egyensúly is. A jóléti hatások hasonló képet festenek: az első esetben a teljes kollektív önbecsapás pozitív, míg a második esetben negatív jóléti elmozduláshoz vezet. Ez a hatásmechanizmus azonban nemcsak egyéni döntésekre alkalmazható, hanem olyan kollektív döntésekre is, mint például az átlagos adórata meghatározása. Községi döntések beépítésével a modell eszközként szolgálhat olyan kérdések megválaszolására, hogy a kollektív meggyőzések hogyan befolyásolják a kialakuló intézményrendszert, illetve a választott intézményrendszer a gazdasági eredményességre gyakorolt hatásán keresztül hogyan befolyásolja a meggyőzések realizmusát.

Benabou az állampárti és *laissez faire* gazdaságpolitikai ideológiák elemzésére használta a kibővített modellt, új szereplőként vezetve be az államot, amely oktatási befektetéseket valósíthat meg a befolyt adókból, így járulva hozzá az egyéni gazdasági tevékenység eredményességéhez. A modell második szakaszának elejére egy választás kerül, ami meghatározza a gazdaságban működő adórátát. Az egyén ezután dönt saját cselekvéséről, illetve az állam az adót átalakítja szolgáltatássá. A harmadik időszak kifizetési pedig az egyéni és kollektív cselekvéstől, valamint az adórata mértékétől függnek. Egy ilyen modellben a realizmus, azaz a valóság elfogadása mindig egyensúly lesz. Ha a rossz előérzet hatása jelentős, akkor a teljes önáltatás is egyensúlyiá válik. Ez ahhoz vezethet, hogy állampárti ideológia esetén magasan tartják az adókat, habár az egyéni cselekvés hatékonyabb lenne, piacpárti ideológia esetén pedig alacsonyan tartják az adókat, és az egyéni cselekvésre hagyatkoznak piaci kudarc esetén is. A kollektív önáltatással jellemezhető egyensúlyban tehát az ideológiák önfenntartók, hiába cáfol rájuk a gyakorlat, a meggyőzések nem válnak reálisabbá.

Az előadás lebilincselő érveléssel mutatta be, hogy egymástól függő preferenciák és önáltatásra képes döntéshozók esetén az egyéni előérzetek hatása hogyan okozhatja a kollektív meggyőzések és a realitás tartós eltérését. Ilyen módon a kollektív önbecsapás számos megnyilvánulására szolgálhat magyarázatként egyetlen egyéni magatartásminta. Az elmélet által inspirált egyik empirikus kérdés az, hogy ezekben a különböző helyzetekben mennyire domináns az egyéni előérzetek szerepe.

Meghívott előadók, speciális szekciók

Panelbeszélgetés a gazdasági fejlődésről (EEA)

Nagy érdeklődés övezte az ötszereplős panelbeszélgetést, ahol a gazdasági fejlődés közgazdaságtana volt a téma. A kötetlen beszélgetést *Daron Acemoglu*, az MIT professzora nyitotta meg, akinek az elmúlt években igen sok tanulmánya született az országok fejlődésének elméletéről, az intézmények szerepéről, valamint mindezek empirikus méréséről is. Hozzászólását Acemoglu a gazdasági fejlődés Simon Kuznetstől származó definíciójával kezdte, amely szerint a fejlődésen a jólét – az egy főre jutó nemzeti jövedelem – huzamos időn át tartó növekedését értjük, amit mélyreható strukturális átalakulások – urbanizáció, iparosodás, a joggyakorlat változása – kísérnek. Mind tudományos, mind

gazdaságpolitikai szempontból ugyanaz a fejlődés megértésének két alapkérdése: miért következik be bizonyos országokban, míg máshol nem; illetve mik azok a tényezők, amik elindítják?

Acemoglu véleménye szerint mára vannak bizonyos válaszaink az első kérdésre – különböző surlódások, tökéletlenségek szerepéről, az intézményrendszer fontosságáról –, ám azok egyfelől még nem elegendők, másfelől pedig túl általánosak. Ehelyett sokkal inkább gyakorlati, a kevésbé fejlett országoknak konkrét tanácsot, segítséget jelentő ismeretekre lenne szükség. Az ide elvezető úthoz szükséges eszközeink Acemoglu szerint már megvannak, csak a megfelelő módon kell azokat használni. A legfontosabb a részletes, mikroadatokra épülő elemzés, ami az általános egyensúlyi összefüggéseket is képes figyelembe venni. Őva intett ugyanakkor attól, hogy bonyolult általános egyensúlyi modelleket akarjunk építeni, és azokat megbecsülni, sokkal hasznosabb a modellekből adódó keresztthatásokat, összetett jelenségeket közvetlenül az egyes becslésekben szerepeltetni.

Esther Duflo, az MIT professzora hozzászólásában a fejlődő országoknak nyújtott segélyek hasznosságáról, illetve az annak megítélése körül kialakult vitáról beszélt. Véleménye szerint a tisztánlátást akadályozza, hogy a kérdés megítélése mára a „segélyoptimisták” és a „segélypesszimisták” közti címszavakban folyó vitákba torkollott: mind a média, mind a rockkoncert – ahol Bono, az egyik fő optimista szokott állást foglalni – csak néhány mondatos, sarkított megfogalmazásokban tud fogalmazni.

Az optimisták fő érve az, hogy a segélyek felmérhetetlen mértékű segítséget hozhatnak, és kimeríthetetlen az igény rájuk. Egy példa: Afrikában havonta annyian halnak meg különböző, segélyek által megszüntethető módon, mint a Sri Lanka-i cunami összes áldozata. A pesszimisták – például William Easterly, a panel harmadik résztvevője – szerint sajnos nincs semmi érdemi bizonyíték arra, hogy a segélyek ténylegesen gyorsítanák a gazdasági fejlődést. Így szerintük eredményesebb út, ha az egyes országokat abban segítjük, hogy a maguk fejlődési irányát, módozatát megtalálhassák, és ebben a közvetlen gazdasági segélyek nem jelentenek jó ösztönzőket.

Duflo szerint ugyan sok igazság van a pesszimisták álláspontjában, ám egyrészt a növekedés sem old meg minden problémát – szárnyaló növekedése ellenére Indiában a lakosság oltási aránya vésszenen alacsony és stagnáló –, másrészt mire az „önjáró fejlődés” elindulna, az alacsony jövedelmű országok „fellázadhatnak”, és belső vagy akár külső feszültségek, konfliktusok léphetnek föl. Világos tehát, hogy az átmenet során is vannak tennivalók, nem is kicsik.

Vajon miért vesztegetődik el a segélyek jelentős része; vagy általánosabban nézve: miért nem sikeres a fejlődő országok saját fejlesztési politikája, ami általában a segélyek többszörösére rúgó pénzügyi forrásokat emészt föl? Biztosan nem azért, mert ne lennének jól körülhatárolt, „alacsonyan függő gyümölcsök”, mint például a már említett védőoltások vagy a vérszegénység problémája Indiában, a korai termékenység és az AIDS visszaszorítása Afrikában. A gond inkább éppen az, hogy egyfelől túl sok ötlet merül föl, másfelől azok (főleg a pesszimista segélyezők számára) nem elég grandiózusak, nem tűnnek végső megoldásnak.

A fejlődés problematikájáról túl általánosan, elvontan gondolkodva, mindenki mintegy a bölcsek kövét keresi. Duflo úgy véli, hogy az nem létezik, hanem csak sok kis apró problémát lehet megtalálni, azok gyökerét megkeresni, majd egyenként orvosolni őket. Mivel a problémák nem oldódnak meg önmaguktól, ezért kezelésük munkát, szakértelmet, kísérleteket és konkrét recepteket igényel. Itt Duflo komoly szerepet tulajdonít a közgazdaság-tudománynak: javaslata szerint az egyes problémák azonosítása után kisméretű, helyesen megtervezett kísérletekre van szükség. Ezután az eredményeket értékelni kell a programértékelés módszertanával, és ha azok biztatók, akkor a tapasztalatokat közkinccsé kell tenni. Így a segélyek mintegy a kísérleti laboratóri-

um, az inkubátor szerepét játszanák, és a nagybani megvalósítás az országok saját felelőssége maradna.

A harmadik hozzászóló, *William Easterly* sokáig a Világbank magas beosztású tisztviselője volt, jelenleg a New York University professzora. A fehér ember keresztje: miért vezetett a Nyugat minden segélyezési erőfeszítése olyan sok rosszra és olyan kevés jóra? című 2006-os könyve² a „segélypessimizmus” egyik fontos érve. Felszólalásában három alapvető feltételt fogalmazott meg ahhoz, hogy a segélyek elérhessék céljukat: 1. tudjuk, hogy pontosan mit is kell tenni, 2. azt az általunk adott forrásokkal meg lehessen tenni, és 3. tisztán lássuk, hogy ki az a „mi”, és az „ők”.

Az első kérdésre nincs világos válaszunk, amit az is mutat, ahogy az elmúlt évtizedekben a fejlődő országoknak adott gazdaságpolitikai iránymutatások változtak (bővültek): a célirányos fizikai beruházások, az emberitőke-beruházás, a szabad kereskedelem, árliberalizáció, a második generációs reformok (intézményrendszer, korrupció), majd végül az uniformizált megoldások, a „*one size fits all*” megközelítés mantraszerű tagadása és a „növekedést gátló tényezők” azonosítása.

A második kérdésnél sem jobb a helyzet. Nem tűnik úgy, mintha a támogatásra fordított pénzek elérték volna a hatásukat. Mivel azonban a segélyekkel egy időben más hatások is érthették az érintett gazdaságokat, így a segélyek hatásának elemzéséhez szükség lehet az egyéb tényezőket kiszűrni képes ökonometriai vizsgálatra. A sok országra kiterjedő keresztmetszeti regressziók sem hoztak azonban egyértelmű eredményt: egy tanulmány szerint 1968 és 2004 között 1025 specifikáció eredménye található meg 97 publikált tanulmányban, robusztus pozitív konklúzió nélkül. A leginkább óvatosságra intő jel az, hogy az eredmények nagyon érzékenyek a specifikáció kis változtatására vagy éppen újabb adatpontok hozzáadására.

Sok esetben a segélyek akár negatív hatással is járhatnak, mert a fogadó ország vezetői saját problémáik tényleges megoldása helyett a donorok igényeinek kielégítésére fognak törekedni. Ráadásul ez az adományozó–adományozott viszony többnyire nem is közvetlen, hanem egy segélyügynökség iktatódik közéjük, megnehezítve a tényleges igények és megoldások megtalálását. Ebből a szempontból nézve *Easterly* is jó ötletként értékelte *Duflo* azon felvetését, amely szerint érdemes kikísérletezni, hogy a segélyekből milyen receptek adhatók részproblémákra, és azután azokat közkinccsé tenni.

Rátérve a harmadik kérdésre: a „mi” lehetséges értelmezése jelentheti a fejlett országokat általában, az ENSZ-et vagy annak valamely alszervezetét, vagy szűken véve, a fejlődéssel foglalkozó közgazdászokat-szakértőket. Maguk a segélyprogramok ezen utóbbi csoportnak adnak legintenzívebben feladatokat, ám a ráfordított erőforrások megtérülése igencsak kérdéses. Sok olyan kezdeményezést láthatunk (speciális falvak), ahol a helyben bőséggel elérhető erőforrásokkal takarékoskodnak (a helyiek munkája, leleményessége, földje), és a szűk erőforrással (külső szakértelem) bánnak bőkezűen. Ezekből nemigen várható fenntartható eredmény. Mindezeket összefoglalva *Easterly* arra a következtetésre jutott, hogy a gazdasági fejlődés és a segélyezés két külön dolognak tekintendő, ahol az utóbbinak sokkal kisebb, konkrétabb célokat kell szolgálnia.

A negyediként – a kibertéren keresztül New Yorkból – hozzászóló *Soros György* a többiekhez képest eltérő szerepben szólalt meg: ő nem a fejlődés és a segélyezés megértésében érintett, hanem a segélyek közvetlen nyújtásában és azok célzott felhasználásában. Támogatásai hagyományosan is inkább politikai, mintsem közvetlen gazdasági segítséget kívántak jelenteni: egyfelől a civil társadalom létrehozatalával és erősítésével a kormányok számonkérhetőségét növelni, másfelől a nemzetközi szakértők helyszínre

² *Easterly W.*: *The White Man's Burden: Why the West's Efforts to Aid the Rest Have Done So Much Ill and So Little Good.* The Penguin Press, New York. 2006.

küldésével vagy az adott térség korábban elszipkázott szakértőinek a visszahívásához szükséges forrásokkal a helyi kormányzat hatékonyságát növelni. Tevékenysége során sokszor érte a politikai intervencionalizmus vádja, amit az ENSZ-szel való együttműködés erősítésével próbált minimalizálni.

A közelmúltban figyelme a természeti kincsekkel való ellátottság negatív hatásának a jelenségére, illetve a probléma enyhítésére irányult. Egyik fő akciója az volt, hogy igyekezett minél több kitermelő vállalatot rávenni arra, hogy hozzák nyilvánosságra az általuk a fejlődő országoknak adott juttatásokat, koncessziós díjakat. Ezt többek között az angol kormány is felkarolta és saját cégeinek kötelezővé tette. Nigériában a kormány maga publikálta ezeket a bevételeit, amiből az ország nagy nyilvánossága alkothatt arról képet, hogy milyen nagyságrendű javak „tűnhetnek el” a korrupt hivatalnokok kezei között. Számos, volt szovjet tagköztársaság is igyekezett a bevételeit transzparensen kezelni átlátható nyersanyagalapok létrehozatalával.

A külföldi vállalat-hazai hivatalnok problémán segíthet, ha a természeti kincsek kiaknázása közvetlen hazai kézben marad. A gyakran emlegetett esetleges hatékonysági problémán túl ennek a legfőbb veszélye az lehet, ha a források fölött nem demokratikus, nem jól ellenőrzött kormányzatok rendelkeznek, akik saját rezsimjük fenntartását tudják ezzel lehetővé tenni.

Utolsóként, mintegy összefoglalva az addigiakat, *Paul Collier* (Oxford University) szólalt fel. A közelmúltban megjelent és nagy sikert aratott *Az alsó milliárd* című könyv³ szerzője mintegy harminc éve dolgozik aktívan a gazdasági fejlődés elősegítése témáján. Fő útravalóként azt fogalmazta meg, hogy a kutatásoknak konkrét üzeneteket, tanácsokat kell adniuk a nyilvánosságnak és az érintett kormányoknak is, és nem csak az akadémiai körökhöz kell szólniuk. Ennek jegyében ő gyakorlatilag minden tanulmányát két verzióban készíti el, egyet a szűk szakma, egyet pedig a széles nagyközönség számára. Legvégül három fő kérdésre irányította a figyelmet: a már említett természeti kincs problémája, a közkiadások átláthatósága és elszámoltathatósága, valamint az országspecifikus fejlődési stratégiák, fejlesztési lehetőségek megkeresése.

Adósság, fizetésmegtartás és a másodlagos piacok szerepe (EEA)

Sergio Schmukler (Világbank) *Likviditás és válságok (Emerging Market Liquidity And Crises)* címmel tartotta előadását. Empirikus vizsgálatának fő üzenete úgy foglalható össze, hogy a „közhiedelemmel” szemben a válságok környékén valójában nem csökken, hanem megnő a piacok likviditása (a tranzakciók összvolumene). Ugyanakkor a tranzakciók költségesebbekké is válnak, amit a legjobb vételi és a legjobb ajánlati árak közötti különbözések mutatnak.

Alberto Martin (CREI és Universitat Pompeu Fabra) ismertette *Fernando Bronerrel* és a szekció szervezőjével, *Jaume Venturával* közös *Véletlen szerződésbetartatási technológia és a másodlagos piacok (Random Enforcement Technology and Secondary Markets)* című tanulmányát. A szerzők az utóbbi időben számos, az országhoz tartozó mibenlétét vizsgáló tanulmányt írtak. Ezek egyike a szerződések szelektív betartatását állította a középpontba (például: a hazai tulajdonost ki kell fizetni, de egy külföldi tulajdonost nem), míg egy másik eredmény szerint a másodlagos kereskedés bizonyos esetekben képes kiküszöbölni az országhoz tartozó adódó hatékonyságvesztéseket, mivel lejárat előtt azok vásárolják meg (vissza) a kibocsátott értékpapírokat, akiknek ezeken a legki-

³ *Collier, P.*: *The Bottom Billion: Why the Poorest Countries Are Failing and What Can Be Done about It.* Oxford University Press, New York, 2007.

sebb a veszteségük. Az itt előadottakban ezt a két gondolatot egyesítették bizonyos szempontból. A vizsgált piaci tökéletlenség a szerződések gyenge (véletlenszerű) betartatása, amikor is a bíróság nem feltétlenül helyesen állapítja meg, hogy valakinek az előzetes megállapodás alapján kell-e fizetnie, vagy sem. Csak elsődleges piacok esetén ez jóléti veszteséggel jár, mivel erre a „joggyakorlási kockázatra” nem lehet biztosítást kötni. A másodlagos piacok azonban itt is megoldást jelentenek: ugyanis pontosan azok fogják visszavásárolni lejárat előtt a kötvényeiket, akiket ez a kockázat rosszul érintene. Az így létrejövő egyensúly már társadalmilag optimális. Reálisan szemlélve, az eredmények valójában nem azt mondják, hogy a másodlagos piacok teljes megoldást jelentenek, hanem azt, hogy ha a valóságban megfigyelt egyensúly nem optimális, akkor abban a másodlagos piacok tökéletlenségei fontos szerepet játszanak.

Joachim Voth (Universitat Pompeu Fabra) és társszerzője, Mauricio Drelichman a jelenlegi feltörekvő piacok, illetve a korai modern Európa államai között állított föl párhuzamot abban az értelemben, hogy a hasonlóknak tűnő országok közül néhányan jelentős külső, illetve államadósságot is képesek visszafizetési problémák nélkül kezelni, míg mások nem (*The Sustainable Debts Of Philip II: Revenues, Expenditures And Primary Surplus In Habsburg Spain, 1560-1598*). Az utóbbi jelenséget szokás adósságtoleranciaként emlegetni, míg az előbbire a szerzőpáros az „adósságtűrés” (*debt tolerance*) kifejezést alkalmazta. A kérdés tehát az, hogy mi okozza az adósságtolerancia betegségét, és kezelhető-e. A problémát az újkori Spanyolország és Anglia példáján illusztrálják, amely országok a 16. században igen jelentős államadósságokat halmoztak föl. A jelenleg (például a Nemzetközi Valutaalap által) alkalmazott fenntarthatósági kritériumok szerint Spanyolország adósságállománya nagyjából a fenntarthatóság határán mozgott, míg Angliáé annál jóval magasabb volt. Mindemellett Spanyolország a vizsgált időszakban mintegy kilenc alkalommal tagadta meg a fizetést, míg Anglia egyszer sem. Ezt a jelenséget általában az angol kormányzat prudens költségvetési politikájának szokták tulajdonítani, ám a közelebbi vizsgálat egészen más okokat mutat. A spanyol költségvetés többlete ugyanis lényegesen magasabb volt, különösen azt is figyelembe véve, hogy Angliánál sokkal gyakrabban álltak hadban. A fő oknak inkább azt találták, hogy Anglia jóval olcsóbban tudott hiteleket felvenni, ami pedig a hazai megtakarítások szinte monopolszerű megcsapolásából eredt. Amíg ugyanis a spanyolok hitelezői jellemzően külföldi bankárok voltak, addig Angliában az erős uzoratorvények hatására a banki kamatok – mesterségesen – alacsony szinten maradtak, lehetővé téve a kormányzat számára a hazai megtakarítások olcsó megszerzését.

A fiskális politika nemzetközi transzmissziója (EEA)

A szekciót *Tommaso Monacelli* (Bocconi Egyetem) Gazdasági nyitottság és a fiskális politika szektorális hatásai (*Estimating the Effects of the International Transmission of Fiscal Disturbances*) című, Roberto Perottival közös tanulmánya nyitotta. A beszámoló az államháztartási kiadások növekedésének a külfölddel versenyző és nem versenyző szektorra gyakorolt aszimmetrikus hatásával foglalkozott. A hagyományos nézet szerint a közösségi fogyasztás emelkedése csökkenti a nemzetgazdaságon belül a külfölddel versenyző javak relatív árát, ugyanis a kormányzati fogyasztás nagyobbrészt a külfölddel nem versenyző javakra terjed ki. A szerzők szerint Olaszországban, ha eltekintünk a kormányzat bérkiadásaitól, a kétféle termék aránya a fogyasztásban szinte pontosan megegyezik. A szerzők SVAR modellel elemezték a fiskális sokkokat az Egyesült Államok 1954–2006 közötti adatain. Az eredmények alapján egy olyan kormányzati kiadási sokk hatására, amely egyenlően oszlik meg a két szektor termékei között, a külfölddel ver-

szenyő javak relatív ára valóban csökken, és a cserearány javul. A magánszféra fogyasztása viszont mindkét szektorban csökken, akárcsak a külfölddel versenyző szektor termelése (a másik szektor kibocsátása viszont emelkedik). Ha a gazdaság nyitottabb, akkor a külfölddel versenyző javak relatív ára még inkább csökken, és felerősödik a termelés-csökkenés is. Abban az esetben, ha a kiadási sokk nagyobb mértékben érinti a külfölddel nem versenyző szektort, akkor a versenyző szektor termelésének visszaesése nagyobb mértékű lesz, és a külfölddel nem versenyző javak előállítására is jobban nő.

Gernot Müller (Goethe University Frankfurt) az Ikerdeficit, nyitottság és az üzleti ciklusok (*Twin Deficits, Openness and the Business Cycle*) című – Giancarlo Corsettivel közösen készített – tanulmányát ismertette. Az előadó az államháztartási deficitnek a külkereskedelmi hiányra gyakorolt hatását vizsgálta egy kiterjedt mintán, illetve egy modellben. Az elemzés tíz OECD-ország 1973 és 2005 közötti negyedéves adataira terjedt ki. Empirikusan a nettó export és a költségvetési egyenleg között negatív korrelációt lehetett kimutatni, ami ugyan alátámasztja az ikerdeficit létét, de nem feltétlenül jelent oksági kapcsolatot közöttük. A modell szerint a költségvetési egyenleg és a külkereskedelmi hiány között csak viszonylag zárt gazdaságokban erős a kapcsolat, de még ezekben az országokban is számos olyan sokk létezik, ami ellentétesen hat a két egyenlegre. Ha ilyen (például technológiai) sokk jelentkezik, akkor a költségvetési hiány emelkedése mellett is mérséklődik a külkereskedelmi deficit.

Roel Beetsma (University of Amsterdam) az állami kiadások külkereskedelemre gyakorolt hatását vizsgálta az EU-ban, Massimo Giuliodorival és Franc Klaassennel közös tanulmánya alapján (*The Effects of Public Spending Shocks on Trade Balances in the European Union*). A szerzők 14 EU-tagország 1970–2004 közötti éves adatait elemezték panel VAR-megközelítéssel. Az eredmények szerint a kormányzati kiadások növelése az export csökkenésével és az import megugrásával jár, tehát a külkereskedelmi mérleg romlásához vezet. Ebben a tekintetben egyértelműbb eredményre jutottak, mint az előző előadó. Emellett Beetsma kiemelte azt is, hogy a fiskális multiplikatőr értéke a keynesi nézettel összhangban egységnyinél magasabb, valamint azt, hogy az eredmények robusztusak.

Beküldött előadások szekciói⁴

Az EEA-konferencia egyik szekcióülésén mutatták be Kornai János A Gondolat erejével. Rendhagyó önéletrajz című, az MIT Press által 2007-ben angol nyelven kiadott könyvét. A kötetet Assar Lindbeck (Stockholmi Egyetem) és Jan Fidrmuc (Brunel Egyetem) méltatta.

Fiskális politika (EEA)

Susanne Soretz (University of Hannover) előadása (*Regional Growth Strategies: Fiscal versus Institutional Governmental Policies*) arra a régi kérdésre kereste a választ, hogy miként befolyásolja a kormány beruházási politikája a magánberuházásokat és a gazdasági növekedést. A regionális szintű elemzés a kormányzati beruházásokat abból a szempontból sorolta három nagy csoportba, hogy milyen mértékű közösségi beruházás szükséges ahhoz, hogy az egyénileg hozzáférhető tőke mennyisége változatlan maradjon. Az első csoportra, ahol egységnyi állami beruházásnak magas az egyéni hozzáférhetősége,

⁴ A továbbiakban a társszerzőket nem mindig tüntetjük fel, nevük megtalálható a konferencia honlapján.

példa az alapkutatás; a középsőre a közútépítés; a harmadikra pedig, ahol viszonylag kevesen férnek hozzá a beruházás eredményéhez, a kikötők létesítése. A kormányzati beruházások optimális méretére felírt egyenletek alapján a régió méretétől függően más-más jellegű beruházás az optimális: kis régió esetében a koncentráltan megjelenő kormányzati beruházás az ideális (a felsorolt példákat tekintve a kikötő létesítése). Nagy régiók esetében a szélesen hozzáférhető alapkutatások, egyetemek létesítése a legelőnyösebb a méretgazdaságosság miatt, mert a nagy régióban sokan nyerne ebből. Középes térség esetén természetesen a kiadáscsoportok közül is a középső (például útépítés) a leghasznosabb. Az előadás következtetése tehát az, hogy a közösségi beruházások egyenlő elosztása nem a legelőnyösebb, hanem figyelembe kell venni a régiók méretéből eredő méretgazdaságossági szempontokat is.

Elzbieta Glowicka (Wissenschaftszentrum Berlin) előadása (*Effectiveness of Bailouts in the EU*) a csődközeli vállalatoknak dobott mentőövek hatékonyságát vizsgálta az EU-ban. Az unióban alapvetően nem megengedett a csődközelibe került vállalatok támogatása, de a társadalmi hasznok és a gazdasági költségek összehasonlítása után ez alól bizonyos esetekben felmentést adhat a Bizottság. Az előadás szerint 1995 és 2003 között mintegy 86 esetben értesült a Bizottság vállalatok állami kisegítéséről, és valamennyi ügyet ki is vizsgálta. A segítségnyújtások egyharmada csak „átmeneti” volt, azaz a cégek likviditását próbálta helyreállítani. Az esetek kétharmadában azonban „átstrukturáló” támogatást nyújtott a kormány, amelynek része volt egy hosszabb átalakítási terv. Egyik-fajta segítség sem biztosította természetesen a szóban forgó vállalatok hosszú távú működését, sőt néhány esetben már egy-két évre rá csődbe mentek a vállalatok. A kritikus évek a negyedik bizonyult, ekkor csúcsosodott ki a tönkremenetel valószínűsége; az „átmeneti” segélyt kapott vállalatok 40 százaléka, az „átstrukturáló” segélyt kapottaknak pedig 8 százaléka ment csődbe a segély után négy évvel. A szerző a vállalatok bizonyos jellemzőire felírt regressziós egyenlettel próbált szabályt keresni arra, hogy mely vállalatoknak érdemes segítséget adni, illetve mely segítséget tanácsos a Bizottságnak ésszerűnek ítélnie és jóváhagynia (attól függően, hogy a segélyt kapott vállalatok hány százalékától várjuk, hogy hosszú távon is működjön). A magyarázó változók között a cég kora, az alkalmazottak száma és dummyként az iparág és az állami tulajdon szerepelt. Pénzügyi változók adathiány miatt nem szerepeltek a modellben. A számszerű eredmények bemutatása sajnos nem kapott elég súlyt az előadásban.

Az előző előadáshoz inkább címében, mint témájában állt közel *Hendrik Hakenes* (Max Planck Institute) Reint Gropplal és Isabel Schnabellel közös tanulmánya (*Competition, risk-shifting and public bail-out policies*), amely azt vizsgálta, hogy a bankoknak nyújtott állami garanciák mennyire torzítják a versenyt. Az alapgondolat az volt, hogy a garanciát kapott bankok nagyobb kockázatot mernek vállalni hitelkihelyezéseik során, mint az állami háttér nélküli pénzintézetek. Az erős verseny miatt így az utóbbiakat is fokozottabb kockázatvállalásra kényszerítik, ha azok meg kívánják őrizni piaci részesedésüket. A szerzők regressziós egyenletet írtak fel a bankok kockázatvállalási hajlandóságára. A kockázatvállalást a Fitch és a Moody's minősítése mérte, a magyarázó változók közül pedig a legfontosabb a Fitch Support Rating versenytársakra érvényes súlyozott átlaga volt. Ez ugyanis az egyes bankok mögött álló állami garanciák mértékét számszerűsíti. A mintában 30 OECD-ország mintegy 5000 bankja szerepelt (anya- és leánybankok külön). A regressziós eredmények alapján a versenytársak állami támogatottsága valóban szignifikáns és pozitív előjelű magyarázója az egyes bankok kockázatvállalási hajlandóságának. Másfelől – és ez meglepőbb, valamint az alapgondolatnak ellentmond – az állami garancia önmagában nem növeli a támogatott bank kockázatvállalását.

Christophe Kamps (Európai Központi Bank) előadása (*Dynamic Scoring in an Estimated DSGE Model of the US Economy*) arra keresett választ, hogy egy nagy, zárt gazdaságra

felírt dinamikus modellben mik egy fiskális intézkedés hatásai. Még pontosabban, azt vizsgálta, hogy finanszírozhatja-e önmagát egy adócsökkentés a visszacsatolásokon keresztül: Gregory Mankiw és Matthew Weinzierl egy idézett tanulmánya⁵ szerint ugyanis az adócsökkentés a munkakínálat rugalmasságától függően akár 71 százalékban is önfinanszírozó lehet. A használt dinamikus modell számol az intézkedés hatására megváltozott makrogazdasági pályaváltozással, valamint a gazdasági szereplők reakciójával is. Kimaradtak viszont a modellből a monetáris változók, ugyanis a reálváltozók és a fiskális folyamatok álltak a modell központjában. Az eredmények szerint az adócsökkentés önfinanszírozó képessége alacsonyabb, mint Mankiw és Weinzierl tanulmányában, mintegy 10-15 százalék körül lehet.

Fiskális politika és a makrogazdaság (EEA)

Jacopo Cimadomo (ECARES-ULB és CEPII) előadása (*Changing Patterns of Domestic and Cross-Border Fiscal Policy Multipliers in Europe and the US*) a fiskális multiplikátor elméleti értéke (és előjele) változásának bemutatásával kezdődött, a keynesi nézettől kezdve a neoklasszikus és nem keynesi elméleteken át az újkeynesi iskoláig és a reál üzleti ciklusok modelljéig. Az előadás témája a fiskális sokkok más nemzetgazdaságra gyakorolt hatásának változása, tehát a határokon átnyúló multiplikátor empirikus értékének alakulása. A szakirodalom a határokon átnyúló fiskális multiplikátor értékét pozitívnak és kicsinek (0,5 alattinak) szokta becsülni, de az időbeli változást eddig nem vizsgálta. Az elemzési keretet egy kiterjesztett fiskális VAR-modell adta 1971 és 2004 közötti adatok alapján, amelyben kétféle lépést vizsgáltak: adócsökkentést és kiadásnövelést. A modell szerint az adócsökkentés hatása gyenge és csökkenő, a kiadásnövelés multiplikátora erősebb és szignifikánsabb (rövid távon). A tiszta következtetést nehezítette, hogy eltérő eredmények születtek a modell alapján az Egyesült Államokra, Németországra és Nagy-Britanniára.

Jörn Tenhofen (University of Bonn) a fiskális sokkok belső hatásait vizsgálta SVAR megközelítésben Németország 1974 és 2004 közötti – az előző előadásban használtnál dezaggregáltabb – adatai alapján (*The Macroeconomic Effects of Exogenous Fiscal Policy Shocks in Germany: A Disaggregated SVAR Analysis*). A használt adatok: reál GDP és -fogyasztás, magánberuházások, infláció, rövid távú kamatok, kormányzati kiadások, a kormányzat nettó bevételei. A modell eredményei szerint a fiskális politika változásának hatásai rövid távon az újkeynesi elméleti megközelítéshez állnak a legközelebb. Egy kiadási sokk növeli a fogyasztást, és kiszorítja a magánberuházásokat (annál erősebben, minél inkább az állami beruházások emelkedése okozta a sokkot). A bevételi sokk rövid távon csökkenti, majd növeli a fogyasztást, a magánberuházásokat pedig emeli.

Ana Lamo (Európai Központi Bank) előadásában (*The Cyclicalities of Consumption, Wages and Employment of the Public Sector in the Euro Area*) a ciklikus ingadozást a reál GDP, az egy főre jutó reál GDP és a munkanélküliség változásával ragadta meg. A magyarázó változók a bértömeg, az egy főre jutó bérköltség, a fogyasztás, az egy alkalmazottra jutó fogyasztás, az állami szféra foglalkoztatottsága és a folyó termelőfelhasználás voltak (1960 és 2005 között). A modell eredménye szerint a fogyasztás, a bérek és foglalkoztatottság az euróövezetben prociklikusan mozognak, egyéves késleltetéssel.

Luca Sessa (Universitat Pompeu Fabra, Bank of Italy) három kérdéssel kezdte előadását (*The General Equilibrium Effects Fiscal Policy: Estimates for the Euro Area*): Milyen hatásai vannak a fiskális politikának? Mely eszközök a leghatásosabbak? Mi-

⁵ Mankiw, G-Weinzierl, M.: Dynamic Scoring: A Back-of-the-Envelope Guide, Journal of Public Economics. Vol. 90. (2006) No. 8-9. 1415-1433. o.

lyen időtávon érvényesülnek a fiskális politika lépései a gazdaságban? A szerző a kérdésre a választ egy reál- és nominális ragadósságot tartalmazó DSGE-modellben kereszte. A modell különbséget tett olyan gazdasági szereplők között, akik úgy viselkednek, mintha igaz lenne a Barro által újrafogalmazott ricardói ekvivalencia, és olyanok között, akik nem (utóbbiak súlya 40 százalékos volt). A modell eredményei szerint a kiadási sokk a fogyasztást és a foglalkoztatást egyaránt emeli. Az adócsökkentés a fogyasztást és a GDP-t növeli, illetve ha a tőkét sújtó adókat mérséklük, akkor a magánberuházásokat és a GDP-t. A kiadási sokk esetén természetesen eltérően viselkednek a Barro-féle ricardói ekvivalenciát teljesítők és a másik csoport. Előbbiek körében a fogyasztás nem csökken, hiszen tudják, hogy később adóemeléssel fogja a kormány kompenzálni a kiadásemelést. A másik csoportban ezzel szemben nő a fogyasztás, ami a nemzetgazdaság egészének fogyasztását is növeli.

Árak és árazás (EEA)

Erwan Gautier (Banque de France) a francia PPI-számításához használt cégszintű adatbázis legfőbb jellemzőit ismertette (*The Behaviour of Producer Prices: Some Evidence from the French PPI Micro Data*), ami által betekintést nyerhettünk a termelői árindexeket tartalmazó adatbázisok elemzésének módszertani nehézségeibe. Termelői árak esetén sokkal nehezebben határozható meg, hogy mit tekintünk „árnak”, mint a fogyasztói árak esetében, hiszen a vállalatok kevésbé transzparens módon értékesítik a végtermékeiket, mint ahogy az a kiskereskedelemben szokásos. Ennek köszönhetően a francia adatbázisban szereplő árak csak mintegy 14 százaléka tekinthető tranzakciós árnak. A tanulmány legfőbb eredményei ezeken az adatokon alapulnak. Az eredmények szerint a termelői árak ritkán és kismértékben változnak. A fogyasztói árakkal összehasonlítva, az árváltoztatási gyakoriság hasonló, de a változás átlagos mértéke jóval kisebb; ez utóbbira a szerzőnek még nem sikerült megnyugtató magyarázatot találnia. Ami az ágazati bontást illeti, hasonlóan a fogyasztói árakhoz, ebben az esetben is jelentős különbségek figyelhetők meg az ágazatok között. Az üzleti szolgáltatások árai jóval ritkábban változnak, mint az iparcikkek árai. Az árváltoztatási szokásokban egyaránt megfigyelhetők a két fő árazási modellcsalád, az állapotfüggő és az időfüggő modellek árazási jellemzői is. Egyrészt kimutatható, hogy az árak is reagálnak a külső tényezők változására, másrészt viszont arra is van bizonyíték, hogy bizonyos ágazatokban exogén módon, adott időpontokban (vagy időközönként) hoznak a vállalatok árazási döntéseket. A kétféle árazási magatartás közül az adatok alapján az időfüggő árazás a meghatározóbb.

Reiff Ádám (MNB) az árragadósság becslésének módszertanával foglalkozott előadásában (*Estimating the Extent of Price Stickiness in Hungary: A Hazard-Based Approach*). Háromféle árragadóssági mérőszámot (az árszakaszok keresztmetszeti átlagos élettartama, idősoros átlagos élettartama és várható maradék élettartama) négyféle becslési módszerrel (hazard-, koreloszlás-, keresztmetszeti és idősoros élettartamelosztás-alapú) vizsgált meg Monte-Carlo-szimulációk segítségével. Arra a kérdésre kereste a választ, hogy a gyakorlatban előforduló adatproblémákra (cenzorálás, nem megfigyelt keresztmetszeti heterogenitás a boltok szintjén) mely becslési eljárások robusztusak. Az eredmények szerint a becslési eljárások közül egyedül a hazardalapú becslések maradnak torzítatlannak cenzorált adatok esetén is, míg a nem megfigyelt keresztmetszeti heterogenitás nem okoz problémát a keresztmetszeti átlagos élettartam és a várható maradék élettartam becslésekor. A magyar adatokon elvégzett becslések szerint (a felhasznált adatbázis a magyar fogyasztói kosár körülbelül 58 százalékát tartalmazza) Magyarországon az árak idősoros átlagos élettartama 8 hónap, a várható maradék élettartama 9 hónap, a keresztmetszeti várható élettartama pedig 17 hónap.

Henning Weber (Humboldt University Berlin és Free University Berlin) a fogyasztói árindex számításának mérési hibáiról, illetve ezeknek az optimális monetáris politikára gyakorolt hatásairól beszélt (*Mind the Gap: Volatile Measurement Bias in the Index of Consumer Prices and Optimal Monetary Policy*). Kimutatta, hogy a mért és a tényleges infláció szisztematikusan eltér egymástól, aminek legfőbb oka az, hogy a statisztikai hivatalok nem képesek megfelelően figyelembe venni az újonnan megjelenő termékek és szolgáltatások inflációját. Ezt a jelenséget egy újkeynesi modellben vizsgálja a tanulmány. A modell szerint kedvező termelékenységi sokkok idején a mért infláció nagyobb a ténylegesnél, továbbá a statisztikai hivatal által számított infláció perzisztensebb és kevésbé változókéony. Ha a monetáris politika nem veszi figyelembe az infláció mérés-kor fellépő hibákat, az azért vezet jóléti veszteséghez, mert a tényleges infláció és a tényleges kibocsátási rés volatilitása nagyobb lesz.

Maarten Dossche (National Bank of Belgium és Ghent University) egy európai szupermarketlánc adatait használva, termékek széles körére vizsgálta, hogy bizonyítható-e az úgynevezett Kimball-preferenciákból levezethető tört keresleti görbe létezése, ami hozzájárulhatna az árak empirikusan megfigyelhető ragadósságához (*The Kinked Demand Curve and Price Rigidity: Evidence from Scanner Data*). Az eredmények szerint az ágazatok nagyban különböznek egymástól ebből a szempontból, és a termékek mintegy 40 százaléka esetében a tört keresleti görbe létezése egyáltalán nem mutatható ki. Sajnos azonban a keresleti görbék konkavitásában megfigyelhető különbségek egyáltalán nem magyarázzák az árazási gyakoriságban és méretekben megfigyelhető ágazati különbségeket, ami arra utal, hogy nem a keresleti görbe alakja az árazási magatartásformák legfőbb meghatározója. A tanulmány azt javasolja, hogy makromodellek kalibrálásakor az aggregált keresleti görbe konkavitási paraméterét (vagy szuperrugalmasságát) 4 körüli értékre érdemes beállítani.

Bérek (EEA)

Markus Pannenberg (DIW Berlin és University of Applied Sciences Bielefeld) az egyén kockázat elutasításának mértéke és a rezervációs bére között talál negatív kapcsolatot (*Risk Aversion and Reservation Wages*). A becsléshez használt adatbázis (German Socio-Economic Panel, SOEP) egyszerre tartalmaz adminisztratív információt a munkát kereső egyének múltbeli keresetéről, jelenlegi munkanélküli- és más szociális segélyeiről, a munkakereső egyéni jellemzőiről, illetve az egyén megkérdezésén alapuló kockázatviselési hajlandóságáról és rezervációs béréről. A különböző becslési eljárások mindegyike azt mutatja, hogy a kockázat elutasításának mértéke és a rezervációs bér közötti kapcsolat negatív és szignifikáns. Az előadás arra is rávilágít, hogy a rezervációs bérek munkanélküliségi ellátmányra vett elaszticitása lényegesen alacsonyabb a kockázatkerülő munkakeresők körében, mint a kockázatkedvelők között. A jelek szerint tehát az erősen kockázatkerülő munkakereső rezervációs bérét elég alacsonyra helyezi ahhoz, hogy szinte minden munkát válogatás nélkül elfogadjon. Az előadás legélesebb kritikája szerint a munkakereső szociális helyzetével való kapcsolatot nem vizsgálták megfelelően. A múltbeli kereset elvileg jó proxy lehet, de korábbi tanulmányok alapján az elsősorban más hatásokat fog meg (a munkakereső a munkapiaci értékét korábbi keresete alapján becsüli meg). Így a tehetősebb, jelentősebb megtakarításokkal rendelkező egyén inkább kockázatkedvelő, és ezzel párhuzamosan magasabbra helyezve rezervációs bérét jobban válogathat a felajánlott állások között.

Olivier Ruf (University of Zurich) előadása azt vizsgálta, hogy a munkanélküliség (avagy az állás elvesztésének) kockázatát milyen mértékben kompenzálja a vállalat a munkabérekben (*Compensating Wage Differentials for Employment Risks: Evidence from Linked Firm-Worker Data*). Végigkövetve az egyének munkapiaci státusát (dolgozó vagy

munkánélküli), valamint bérét és szociális ellátásait, a szerzők arra a következtetésre jutottak, hogy a vállalatok csak akkor kompenzálják munkavállalóikat az állásuk megszűnésének kockázata ellen, ha a munkahely megszűnése átmeneti (és így minden bizonnyal előre látható). Jó példa erre a szezonális munkások helyzete: a munkáltató kárpótolja a munkavállalót az időnyen kívüli helyzetéért. A becslések alapján a végérvényes elbocsátás elleni kompenzáció ugyan szignifikánsan különbözik nullától, annak kis mértéke azonban valószínűtlenné teszi, hogy a kockázatkerülő munkavállaló ekkora többletbéért feladjon egy kevésbé kockázatos állást, és elfogadja a kockázatosabbat. A tanulmány azért is érdekes, mert úgy tűnik, sikeresen elkülöníti az egyedi munkavállaló és a munkáltató hatásait a bérekre.

Marco Leonardi (Catholic University of Milan) összekötött munkavállaló–munkáltató adatbázison vizsgálta a vállalatnál eltöltött szolgálati időnek a munkabérek volatilitására vett hatását (*Earnings Instability and Tenure*). Azt találta, hogy Olaszországban minden egyes vállalatnál töltött év átlagosan 15 százalékkal csökkenti a munkavállaló béreinek változékonyságát. Az elemzés azt is kimutatja, hogy a határozott idejű szerződéssel dolgozók bére mintegy 10 százalékkal bizonytalanabb, mint a határozatlan idejű szerződéses munkavállalóké. Az eredmények konzisztensek az implicit szerződések azon elméleti modelljeivel, amelyekben a szerződéseket évről évre felülvizsgálják annak fényében, hogy a munkavállalónak (illetve a munkáltatónak) milyen külső lehetőségei adódnak a munkapiacon. A tanulási folyamat során a felek egyre pontosabban képesek megállapítani azt az optimális implicit biztosítást magában foglaló munkabért, amely hosszú távon előnyös mind a munkáltatónak, mind a munkavállalónak.

Elaine El Badaoui (THEMA – Université de Cergy-Pontoise) modelljét arra a hipotézisre építi, hogy a nagyvállalatok adóeltitkolásának nagyobb a lebukási esélye, mint a kisebb vállalatokénak (*The Formal Sector Wage Premium and Firm Size*). Ebből következik, hogy a nagyobb vállalatok ritkábban találhatók meg a szürkegazdaságban. Miután a munkavállalók számára a szürkegazdaság létező lehetőség, a nagyvállalatok kénytelenek magasabb bevallott jövedelmet nyújtani, mint a szürkegazdaságban tevékenykedő kisebb vállalatok. A szerzők dél-afrikai adatokon kimutatták, hogy a vállalat méretéből adódó bérprémium javarészt erre vezethető vissza. Meg kell jegyeznünk, hogy ezek az eredmények nagy valószínűséggel kevés sikerrel magyaráznák az egyes fejlett gazdaságokban megfigyelhető vállalati méret szerinti bérprémiumokat.

Előadások a pénzügyi stabilitás témaköréből (EEA és ESEM)

A konferencián számos, a pénzügyi stabilitás szempontjából fontos téma is figyelmet kapott. A bemutatott tanulmányok közös jellemzője volt, hogy a kockázatok és a pénzügyi stabilitás (szűkebb értelemben a bankrendszer stabilitása) viszonyát próbálták valamilyen módon megragadni, számszerűsíteni. Megközelítési módjuk azonban több szempontból is különbözött, elsősorban az alkalmazott módszertan, a vizsgált kockázatok típusa (hitelkockázat, működési kockázat, partnerkockázat stb.) tekintetében. A fő határvonalat azonban mégis a kockázatok endogén vagy exogén módon történő kezelése jelentette.

A kockázatokot endogén módon kezelő tanulmányok azt vizsgálták, hogy az intézményi és/vagy a piaci struktúra és a benne bekövetkező változások (például a pénzügyi intézmények növekvő homogenizációja, növekvő verseny) milyen hatással vannak a kockázatok alakulására és ezen keresztül a pénzügyi stabilitásra. A kockázatokot exogénként kezelő megközelítések pedig a verseny fokát és a pénzügyi intézményrendszert adottnak feltételezve, a különféle külső makrogazdasági tényezőknek (például a gazdaság ciklikus ingadozásai) a kockázatokra (elsősorban hitelkockázatokra) és a pénzügyi stabilitára gyakorolt hatásait elemezték.

Wolf Wagnernek (Tilburg University) az úgynevezett belső (endogén) kockázati tényezők hatásának pénzügyi stabilitási következményeit vizsgáló előadása (*Performance Evaluation and Financial Market Runs*) arra a kérdésre kereste a választ, hogy mi a kapcsolat a pénzügyi intézmények egyre növekvő homogenizációja – a pénzügyi intézmények tevékenységi körének kiszélesedése mind a nyújtott szolgáltatásokat tekintetében, mind pedig földrajzi értelemben – és a pénzügyi rendszer stabilitása között. A szerző fő megállapítása az, hogy noha az egyre növekvő diverzifikáció előnyei következtében az egyes intézmények kockázatosága csökkenhet, mégis a pénzügyi stabilitás nem szükségszerűen javul, mert a rendszerben lévő kockázatok mértéke összességében nem változik. A pénzügyi stabilitás azonban még sérülhet is akkor, ha az intézmények likviditástartásra és a kockázatok korlátozására vonatkozó ösztönzése csökken. Vagyis a homogenizálódásnak nincs ugyan közvetlen stabilizáló hatása, legfőbb előnye azonban mégis az, hogy az intézményközi kockázatmentesítés szükségessége jelentősen mérséklődhet, amelynek hatására a kockázatmentesítésből eredő tökéletlenségek (például intézményközi externáliák) is csökkenthetők.

Ha a bankok közötti verseny erős, például a bankrendszer nagyfokú liberalizáltsága miatt, akkor ez a jövedelmezőség fenntartása érdekében a tulajdonosokat arra készítetheti, hogy a kockázatosabb befektetések súlyát növeljék a banki portfólióban. A nagyobb kockázat növelheti a veszteségeket, s ennek következtében pedig a bankcsődök bekövetkezésének valószínűségét. Ellenben ha a verseny korlátozott, akkor a bankok nagyobb valószínűséggel kevésbé kockázatos befektetéseket finanszíroznak, ami által a bankcsődök száma mérséklődhet, a bankrendszer stabilitása pedig erősödhet. Ez utóbbival megegyező megállapításra jutott *Gabriel Jiménez* (Bank of Spain), aki szerint egy koncentrált bankrendszer erősítheti a pénzügyi stabilitást (*How Does Competition Impact Bank Risk Taking?*). Eredményei szerint azonban a korlátozott verseny magasabb hitelkamatokhoz, ezáltal pedig magasabb törlesztési terhekhez vezethet, ami növelheti a hitelfelvevők nem teljesítési valószínűségét, illetve ösztönözheti őket a kockázatosabb ügyletekben való részvételre (erkölcsi kockázat).

Hans Gersbach (ETH Zürich) előadásában (*Sophistication in Risk Management and Banking Stability: The Short Term*) a verseny hatásának megítélésével kapcsolatban újabb kérdésként merül fel a bankok kockázatkezelési gyakorlatának hatékonysága. A verseny adott foka mellett ugyanis a fejlett kockázatkezelési rendszerek alkalmazása a kockázatok hatékony árazása révén hozzájárulhat a betéti és a hitelkamatok, illetve a nem teljesítések számának csökkenéséhez. Ezáltal, ha az egyes bankok tőkésítettsége megfelelő, a bankrendszer stabilitása erősödhet.

A külső (exogén) kockázati tényezők (gazdaság ciklikus ingadozásai) alapvetően három, a hitelkockázatok mértékére ható csatornán keresztül befolyásolhatják a pénzügyi rendszer stabilitását. Egyrészt megfigyelhető, hogy recessziós időszakban nő a nem teljesítések száma, másrészt a hitelek fedezeteként szolgáló biztosítékok értéke csökken, végül ezeket a hatásokat tovább erősíthetik a szektorok közötti fertőzőes hatások. A pénzügyi stabilitás érdekében a külső kockázati tényezők hatásainak megítéléséhez tehát egyrészt a kockázati tényezők (nem teljesítési valószínűségek, veszteségráták) pontos becslése, továbbá annak ismerete szükséges, hogy a bankrendszer tőkésítettsége eléri-e azt a mértéket, amely ütközőként szolgálhat kedvezőtlen makrogazdasági események esetében is.

Max Bruche (CEMFI) előadásában (*Optimal and Non-Optimal Liquidation Decisions of Creditors*) egy, a spanyol gazdaságra becsült hitelkockázati modell segítségével vizsgálta a makrogazdasági környezet változásának hatását a hitelkockázatok mértékére. Eredményei szerint a spanyol gazdaságban léteznek szektorok közötti fertőzőes hatások, amelyek mind a csődgyakorosságokat, mind a hitelek számának alakulását befolyásolják. A tanulmány további fontos megállapítása, hogy recessziók idején a kockázatos hitelállomány aránya növekszik, főleg amiatt, hogy a háztartások és vállalatok a gazdasági visszaesés időszakában nagyobb mértékben használják fel hitelkereteiket.

Gazdasági növekedés és reformok: empirikus vizsgálatok (EEA)

Az intézményeknek a gazdaság fejlettségére (jövedelemszintre és termelékenységre) vonatkozó hatását vizsgálta fejlett és fejlődő országokban előadásában *Pierre-Guillaume Meon* (ULB) (*The Devil is in the Shadow. Do Institutions Affect Income and Productivity or Only Official Income and Official Productivity?*). Érdekesége, hogy az intézmények és a fejlettség kapcsolatát a hivatalos és a szürkegazdasággal korrigált (tényleges) jövedelmi, illetve termelékenységi adatokon is vizsgálta. A legfontosabb eredmény, hogy az intézmények kisebb hatást gyakorolnak a *tényleges* jövedelmekre, mint a hivatalosan kimutatott jövedelmekre, a *tényleges* termelékenységre gyakorolt hatásuk pedig nem szignifikáns – szemben a hivatalos adatokból számított termelékenységre gyakorolt erőteljes pozitív hatásukkal. Az intézményi környezet javulásának egy része tehát egyrészt a gazdasági tevékenységeknek az átcsoportosításához vezet a fehérgazdaságba, másrészt ez az átcsoportosítás a kibocsátásban erősebben jelenik meg, mint a hivatalosan felhasznált tőke és munka mennyiségében.

Ann-Sofie Isaksson (Göteborg University) tanulmányának (*Preferences for Redistribution. A Cross-Country Study on Fairness*) hipotézise szerint országoként, régióként más és más lehet az intézmények gazdasági fejlettségre gyakorolt hatása. A szerző a társadalom megosztottságát tekintette olyan fontos tényezőnek, amely az intézményeknek a fejlettségre gyakorolt hatását befolyásolja. Érvelése szerint egy megosztott társadalomban az intézmények beágyazottsága és így a jövedelemtermelő képességre gyakorolt hatása kisebb, mint egy homogénebb társadalomban. A társadalmi megosztottság mértékét az etnikai sokszínűséggel és jövedelemegyenlőtlenséggel közelítette. Eredményei szerint az intézmények minőségének a fejlettségre gyakorolt hatása gyengébb azokban az országokban, ahol erősebb a társadalmi (etnikai, jövedelmi) megosztottság.

Michael Neugart (Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung) előadása (*Labor Market Reform and the Legal System*) szerint a bíróságok gyakorlata a munkapiaci reformok bevezetésére ösztönözheti a kormányzatot. Minél következetesebb a bírósági joggyakorlat, azaz minél inkább a törvény betűje számít, és kevésbé az egyedi mérlegelés, annál valószínűbb, hogy a munkapiaci törvények megváltoztatása – a reformok – a szándékolt hatást érik el. Ezért kisebb a reformok bevezetésére való készletesség, mint bizonytalan jogalkalmazói környezetben, ahol a reformok miatti politikai veszteség (például a könnyebb elbocsátás lehetősége révén) kisebb lehet. Ha a bíróság szigorú és következetes jogalkalmazó, akkor a kormányzatnak már nincs szüksége arra, hogy reformok bevezetésével rontsa népszerűségét, a jogalkalmazás maga is segít a hatékony gazdasági alkalmazkodásban. Egy játékelméleti modell megalkotása mellett a szerzők OECD-országok adatain bizonyítják hipotézisüket.

A *Jesus Crespo Cuaresma* (University of Innsbruck) által előadott, elsősorban módszertani szempontból új tanulmány [*Nonlinearities in Cross-Country Growth Regressions: A Bayesian Averaging of Thresholds (BAT) Approach*] a bayesi elvet alkalmazva, valamint a modellbizonytalanságot és nemlineáris hatásokat is figyelembe véve, vizsgálta a gazdasági növekedést magyarázó változók széles körét. Eredményei szerint a növekedést robusztusan magyarázó változók közül a gazdasági nyitottság az egyik legfontosabb, míg a kezdeti GDP/fő szintje elhanyagolható hatású.

Növekedés – empirikus tanulmányok (EEA)

Abdul Azeez Erumban (University of Groningen) tanulmánya az aggregált tőkeállomány, illetve az aggregált tőkeszolgálat (*capital services*) mérésének problémáját vizsgálta (*Rental Prices, Rates of Return, Capital Aggregation and Productivity: Evidence from EU Countries*). Eredményei szerint a tőkebérelti díj aggregáláshoz használható alternatív

mérőszámai (alternatív költségen vagy belső megtérülésen alapuló) nem okoznak érdemi különbséget a tőkeszolgáltatás és a teljesítéyző-termelékenység (TFP) növekedéshez való hozzájárulásában, de a nemzeti számlákkal való konzisztencia miatt a szerző inkább a belső megtérülési rátát ajánlja. Az egy főre jutó GDP-ben megfigyelhető országok közötti konvergencia a tőkeállomány vagy a technológia konvergenciájából fakadhat.

Francesco Pigliaru (Università di Cagliari és Crenos) előadása (*International TFP Dynamics and Income Convergence. A Panel Data Analysis*) a TFP-szintek közti konvergenciát vizsgálta, és arra a következtetésre jutott, hogy e tekintetben sokkal gyengébb az országok közötti közeledés, mint az egy főre jutó jövedelmekben. Az országok ugyanis egyre jobban elkülöníthető, három csoportot alkotnak a TFP-szintek tekintetében: a magas technológiájú és az alacsony technológiájú országok csoportját, valamint külön csoportot alkot a kiugróan magas TFP-szinttel rendelkező Egyesült Államok. További érdekes eredménye, hogy a TFP-szintek viszonylag erős kapcsolatot mutatnak az iskolázási évek számával mért humántőke-mutatóval, és ez a kapcsolat szorosabbá vált az 1996–2000 közötti időszakban.

Magyar előadók (dőlt betűvel) és társszerzők a konferencián

Ambrus Attila (Harvard University): Cooperation over Finite Horizons: A Theory and Experiments.

Békés Gábor (KTI–CEU)–*Jörn Kleinert* (University of Tübingen)–*Farid Toubal* (University of Paris I, Panthéon Sorbonne): Spillovers from Multinationals to Heterogeneous Domestic Firms: Evidence from Hungary.

Benczúr Péter (MNB–CEU)–*Cosmin Ilut* (Northwestern University): Determinants of Spreads on Sovereign Loans: The Role of Credit History.

Blazsek Szabolcs (Carlos III University)–*Alvaro Escribano* (Carlos III University): Knowledge Spillovers in U.S. Patents: A Dynamic Latent-Factor Intensity Model.

Csóka Péter (University of Maastricht): Risk Allocation and Totally Balanced Games.

Darvas Zsolt (Corvinus Egyetem): Sign Restrictions Are More Robust than Long-Run Restrictions in Structural VARs.

Égert Balázs (Austrian National Bank): Central Bank Interventions, Communication and Interest Rate Policy in Six Emerging European Economies.

Fidrmuc, Jan (Brunel University)–*Bruszt László* (European University Institute)–*Nauro Campos* (Brunel University)–*Gerard Roland* (University of California–Berkeley): The Great Transition: Does Civil Society Development Help Explain Institutional Change Since 1985?

Fülöp András (Essec Business School Paris)–*Jin-Chuan Duan* (Rotman School of Management, University of Toronto): How Frequently Does the Stock Price Jump? – An Analysis of High-Frequency Data with Microstructure Noises.

Gábrriel Péter (MNB–CEU)–*Reiff Ádám* (MNB): Estimating the Extent of Price Stickiness in Hungary: A Hazard-Based Approach.

Horváth Csilla (Nijmegen School of Management)–*Jaap E. Wieringa* (University of Groningen): Large Pooling Time Series and Cross Sectional Data for the Analysis of Dynamic Marketing Systems.

Horváth Csilla (Nijmegen School of Management)–*Krekó Judit* (MNB)–*Naszódi Anna* (MNB–CEU): Is there a Bank Lending Channel in Hungary? Evidence from Bank Panel Data.

- Horváth Csilla (Nijmegen School of Management)–*Molnár József* (Bank of Finland)–Nagy Márton (MNB): A Structural Empirical Analysis of Retail Banking Competition: The Case of Hungary.
- Kis-Katos Krisztina* (University of Freiburg): The Work-Schooling Trade-off Revisited: Market and Domestic Work of Indian Children.
- Kóczy Á. László* (Maastricht University)–Martin Strobel (Maastricht University): Ranking of Academic Journals by Tournament Methods.
- Kóczy Á. László* (Maastricht University): Sequential Coalition Formation and the Core in the Presence of Externalities.
- Kondor Péter* (University of Chicago)–Veronica Guerrieri (University of Chicago): Emerging Markets and Financial Intermediaries.
- Kónya István* (MNB–CEU): Endogenous Mobility, Human Capital and Trade.
- Koren Miklós* (Federal Reserve Bank of New York)–Halpern László (KTI)–Szeidl Ádám (UC-Berkeley): Imports and Productivity.
- Madarász Kristóf* (University of California at Berkeley): Does Disclosure Help? Cheap Talk and Conflicts of Interest.
- Molnár József* (Bank of Finland)–Jakub Kastl (Stanford University): Self-Advertising in Media: Empirical Evidence from Hungarian Female Magazine Market.
- Möbius, Markus* (Harvard University)–Szeidl Ádám (UC-Berkeley): Trust and Social Collateral.
- Muraközy Balázs* (CEU–KTI): Do Vertical Spillovers Lead to Changes in Markups? Firm-Level Evidence from Hungary.
- Pápai Szilvia* (Concordia University): A Global Economic and Social Power Measure.
- Pintér Ágnes* (Universidad Carlos Iii De Madrid)–Veszteg F. Róbert (Universidad De Navarra): Minority vs. Majority. An Experimental Study of Standardized Bids.
- Pintér Miklós* (Corvinus Egyetem): Regression Games.
- Sákovics József* (University of Edinburgh): Consumer Choice and Equilibrium When Reference Prices Matter
- Takáts Előd* (International Monetary Fund): A Theory of “Crying Wolf”: The Economics of Money Laundering Enforcement.
- Világi Balázs* (MNB): Adaptive Learning and Macroeconomic Persistence: Comparing DSGE Models of the Euro Area.

Magyarok a kongresszus programbizottságában

Benczúr Péter (MNB–CEU) és *Rátfai Attila* (CEU) az EEA programbizottságának a tagja; *Pápai Szilvia* (Concordia University) és *Sákovics József* (University of Edinburgh) az ESEM programbizottságának a tagja.

Összeállította: Benczúr Péter és Halpern László